

Д'яконова І.І.
к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки
Державний вищий навчальний заклад
«УАБС НБУ», м. Суми

**До питання визначення понять «банківське регулювання» та
«банківський нагляд»**

У статті подається критичний аналіз законодавчих актів України та наукових підходів до визначення понять «банківське регулювання» та «банківський нагляд» та обґрунтовується власні підходи до їх трактування.

Ключові слова: банківський нагляд, банківське регулювання, контроль.

Постановка проблеми. Оскільки банківська діяльність є одним з видів економічної діяльності, яка стимулює та забезпечує рух грошей в обігу, і банки в умовах ринкових відносин можуть дуже сильно впливати на економічні процеси, як позитивно, так і негативно, то регулювання банківської діяльності є необхідною умовою стабільного функціонування банківської системи та захисту інтересів вкладників. Визначальним є факт тісного зв'язку та взаємозалежності визначених причин. Соціальними причинами необхідності розвитку банківського регулювання можна виділити те, що не всі вкладники можуть адекватно оцінювати та перевіряти достовірність діяльності банківських інститутів, що зумовлено недостатнім рівнем економічних знань. З іншої точки зору, як правило, вкладники працюють з певним банком, при банкрутстві якого вони можуть втратити всі свої заощадження та не зможуть відстоювати свої права, бо їх вклади невеликі за розміром, а велика кількість таких вкладників може призвести до

відтоку грошових вкладень із банківської системи, що і є економічною причиною.

Постійні зміни в законодавчій базі та нестабільна політична ситуація негативно впливають як на розвиток всієї економіки, так і на банківську діяльність зокрема. Тому, як ми бачимо, метою банківського регулювання є як суспільні інтереси вкладників, так і інтереси держави у забезпеченні стабільної діяльності банківської системи.

Отже, банківська діяльність специфічна тим, що вона не тільки відчуває на собі вплив економіки, але і сама може впливати на інших учасників ринку.

Однак, в яких межах необхідно здійснювати регулювання банківської діяльності? На нашу думку, еволюція розвитку банківських систем сама сприяє вибору методів та інструментів банківського регулювання. Крім того, важливим є питання розмежування та визначення функцій банківського регулювання та нагляду.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженням питань банківського регулювання, нагляду та контролю особливо гостро постає на переломних моментах розвитку банківських систем. В останні десятиріччя ця проблематика підіймається в працях багатьох провідних вітчизняних та закордонних науковців, серед яких слід особливо виділити О.О. Качан [1], О.А. Костюченко [2], А.М. Мороз [3], В.С. Стельмах [18], А.О. Єпіфанов [18, 31], А.Г. Завгородній [28], Г. Гегенхаймер [32], Ф. Мішкін.

При цьому, переважна більшість авторів виділяють термін “банківський нагляд” як контролюючий орган за діяльністю банків, а “банківське регулювання” застосовується як допоміжне, забезпечуюче банківську діяльність.

На наш погляд, такий підхід суперечить істині.

Невирішені частини загальної проблеми. Вважається що за умов популяризації уніфікації банківського регулювання доцільно вілпрцювати єдині підходи до визначення понять банківське регулювання та нагляд, а

також усунути розбіжності ат двозначні трактування одних і тих же понять в національному законодавстві країн щодо принципів, цілей та методів їх реалізації.

Так, ст. 1 Закону України “Про Національний банк України” від 20.05.1999 р. № 679-XIV визначає «**банківський нагляд** як систему контролю та активних впорядкованих дій Національного банку, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими фінансово-кредитними установами у процесі їх діяльності законодавства України і встановлених нормативів з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників, а **банківське регулювання** - як одну з функцій Національного банку, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства» [34].

Натомість, п. 8 ст. 7 Закону про Національний банк розглядає банківське регулювання та нагляд як єдину самостійну функція Національного банку, а ч. 2 ст. 55 говорить про те, що Національний банк здійснює функції банківського регулювання і нагляду, тобто дві окремі функції.

Одним із очевидних протиріч у наведеному аналізі підходів до розуміння сутності визначених вище термінів є те що банківський нагляд розуміється як один із видів контрольної діяльності, що здійснюється Національним банком, але ніде не йде мова про те, що це є орган який виконує цю діяльність.

Зважаючи на достатньо відповідальний історичний етап розвитку банківської та фінансової системи України, активізації інтернаціональних тенденцій в усіх сферах діяльності, вадливим завданням є чітко визначити сутність понять контроль, регулювання та нагляд в банківській системі, а також у розробити рекомендацій в цьому аспекті.

Мета дослідження – на підставі критичного аналізу праць вітчизняних та закордонних науковців обґрунтувати єдині підходи до трактування категорій банківський нагляд та регулювання.

Основні результати дослідження. Сьогодні такі автори як О.О.Качан, О.А.Костюченко, А.М.Мороз терміни “банківське регулювання”, “банківський нагляд” і “банківський контроль” використовують як синоніми, причому ці терміни, як синоніми, проходять як в спеціальній літературі так і в законодавстві [1, С. 37—38; 2, С. 52—61; 3, С. 11—13].

Наявність проблеми визначення категорії регулювання в економічній науці можна пояснити тим, що регулювання економічних процесів розглядається з позицій суб’єктів регулювання, до яких фахівці відносять державу та ринок. Саме тут з’являється протиріччя. Держава може дійсно виступати як суб’єкт регулювання в особі державних органів влади, які являють собою об’єднання людей. Чи доцільно вважати ринок суб’єктом регулювання? Регулювання здійснюється на основі об’єктивних законів ринку (закон попиту і пропозиції, закон вартості тощо), які виникають тільки за певних умов розвитку людського суспільства, але діють незалежно від бажання окремих людей.

Вважаємо за доцільне розглядати регулювання у вузькому розумінні як діяльність груп людей, що ставлять собі за мету свідомо впливати на всі важливі економічні процеси [4]. Такий підхід дозволяє зробити висновок, що оскільки регулювання – це діяльність людей, то йому притаманні наступні ознаки [5]:

- регулювання передбачає відповідь на три головних запитання:
 - мета регулювання;
 - умови регулювання (аналіз ситуації і теоретично обґрунтоване уявлення про очікуваний ефект);
 - засоби регулювання (методи та інструменти досягнення мети, сукупність яких являє собою механізм регулювання);

- регулювання – це суб'єктно-об'єктні відносини, де суб'єктами регулювання виступають: інститути державної влади, міжнародні організації, а також будь-які об'єднання юридичних та фізичних осіб. Об'єктом регулювання є діяльність економічних суб'єктів. Особливість регулювання полягає у тому, що об'єкт в деяких випадках виявляється тотожним його суб'єкту. Держава у даному випадку не є виключенням.

- динамічність регулювання.

Ще одна ознака регулювання впливає з дослідження етимології слова. У словниках можна знайти наступні тлумачення слова регулювання:

“Регулювати: 1) впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі; 2) домагатись нормальної роботи машини, установки, механізму і т. ін., забезпечуючи злагоджену взаємодію складових частин, деталей; 3) зменшувати або збільшувати швидкість, величину і т. ін., досягати потрібної сили, належного ступеня вияву чого-небудь [6]”.

“Регулювати, що зрівнювати (хід, прямування), розміряти, встановлювати в порядку.... улаштований, зроблений правильно [7]”.

“Регулювання (від лат. *regulo* – улаштовую, упорядковую; *regula* – норма, правило): 1) регулювання... механізму: регулювання, налагодження...; 2) упорядковувати [8]”.

У зарубіжній та вітчизняній науковій літературі характерно подання визначення державного регулювання у найбільш загальному розумінні: «Регулювання: цілеспрямований вплив держави через розпорядження на поведінку підприємств для того, щоб досягнути бажаних результатів на ринку» [9, 10; 11; 12].

Отже, регулювання – це об'єктивний процес, підставою якого є окреслення меж, що здійснюється за допомогою методів та відповідних їм інструментів для досягнення визначеної мети.

Згідно з поданим визначенням суб'єктами регулювання є не тільки державні органи влади, але й інші можливі об'єднання людей. Це дає нам

підстави виділити три основні види регулювання: державне, наддержавне (міжнародне) та асоціативне.

Державне регулювання – це регулювання, що здійснюється відповідними державними інститутами, до яких належать: Верховна Рада, Уряд, НБУ та інші органи державної влади.

Наддержавне (наднаціональне) регулювання – це регулювання, що здійснюється, по-перше, міжнародними організаціями світового та регіонального рівнів (МВФ, МБРР, ЄБРР, БМР та інші), а, по-друге, інститутами окремих країн, в коло інтересів яких входить Україна (транснаціональні компанії).

Асоціативне регулювання – це регулювання, що провадиться різноманітними асоціаціями (договірними об'єднаннями, створеними з метою координації діяльності господарюючих суб'єктів) юридичних та фізичних осіб на недержавному рівні. Такий вид регулювання виділений не випадково, оскільки він на сьогодні є альтернативою державному регулюванню. Асоціації розглядаються західними науковцями як темпоральні структури, що швидко змінюються і пристосовуються до нових умов. Це стає можливим завдяки тому, що асоціативні об'єднання дають змогу уникнути вертикальної ієрархічної структури, тобто їм притаманна горизонтальна комунікативна система. Саме такі регулюючі організації мають прийти у майбутньому на зміну державним структурам [13].

Принципи, які мають бути покладені в основу державного регулювання банківської діяльності [14; 15]:

- достатність – означає, що держава має здійснювати регулювання банківської діяльності лише в межах своєї компетенції, визначеної законом;

- адекватність – відповідність методів державного регулювання реальному стану банківської системи, і в першу чергу це стосується неприпустимості механічного перенесення системи методів регулювання, що застосовується в західних країнах;

- еластичність – в даному випадку йдеться про те, що не існує раз і назавжди визначених ідеальних методів регулювання, вони змінюються в залежності від ситуації і головне завдання державних керівних органів полягає в усвідомленні того, які складові регулювання мають залишатися відносно постійними, а які змінюватися відповідно вимог сучасності;

- послідовність – цей принцип передбачає суворе дотримання обраної економічної політики протягом певного відрізка часу, навіть якщо вона має вади; оскільки інший шлях, можливо навіть, кращий за обраний, може привести до непередбачуваних наслідків, і як правило, господарюючі суб'єкти можуть втратити довіру до заходів, що проводяться державними органами влади;

- відкритість – означає поінформованість юридичних та фізичних осіб щодо намірів державних органів влади не тільки в банківській сфері, а й в економіці в цілому;

- справедливість – рівність всіх банківських установ перед державними інститутами, що регулюють діяльність банків.

Відповідно до функцій, які притаманні державному регулюванню у банківській сфері, належать:

- організаційна функція означає, що для досягнення економічної стабільності необхідно створити ряд певних правил, якими банківські інститути будуть керуватися, реалізуючи свою політику. Будь-яка людська діяльність вимагає певної організації для того, щоб їх дії були узгоджені і в кінцевому підсумку вели до загального процвітання;

- захисна функція виводиться з організаційної і означає, що правила, які встановлюються у банківській діяльності, повинні забезпечувати захист вкладників;

- стабілізаційна функція пов'язана, перш за все, з тою визначною роллю, яку банки відіграють у сучасній економіці. Це, насамперед, використання різноманітних запобіжних засобів для усунення дестабілізаційних елементів у діяльності банківських установ.

Державне регулювання банківської діяльності здійснюється у відповідності з цілями захисту вкладників та забезпечення стабільності у банківській сфері. Однак інтереси держави в регулюванні діяльності банківських інститутів на цьому не вичерпуються. Банківська система є одним з найкращих інструментів регулювання економіки, оскільки економіка не може розвиватися без необхідної кількості грошей. Тому регулювання банківської системи здійснюється з метою не тільки створення безкризових умов її функціонування, але й з метою стимулювання (гальмування) економічних процесів в країні.

Найбільш поширеним в дослідженнях фахівців є ототожнення регулювання з контролем та наглядом: “...регулювання – система заходів, за допомогою яких держава ... проводить роботу по забезпеченню стабільного, безпечного функціонування комерційних структур, запобіганню дестабілізуючих тенденцій. **У сучасних умовах... регулювання зводиться насамперед до ... нагляду [16]**”. Аналогічне визначення регулювання знаходимо у західних довідкових виданнях: “Регулювання: встановлення державного контролю за рішеннями, що приймаються окремими особами або фірмами [17]”. У цьому визначенні закладено підміну нагляду регулюванням, тобто таке визначення не є правомірним, оскільки:

по-перше, банківський нагляд забезпечує виконанням правил, регулювання ж передбачає встановлення цих правил;

по-друге, нагляд – це безпосереднє втручання у справи господарюючих суб’єктів, тоді як в регулюванні закладені інші методи;

по-третє, нагляд – спрямовування зусиль на покращення ситуації у банку, підприємстві та й в економіці в цілому,

Підтвердженням цього, в контексті банківської діяльності, є думка В.С. Стельмаха, А.О. Єпіфанова: «Хоча терміни «банківське регулювання» і «банківський контроль» часто використовують як синоніми, вони, фактично, відбивають види діяльності, які доповнюють одна одну. Банківське регулювання – це розробка і видання повноваженими органами конкретних

правил чи інструкцій згідно діючого законодавства, що сприяють зміцненню структури і банківської справи. Ці закони і інструкції створюють основу для банківської поведінки, яка забезпечує стабільність, безпечність і раціональність банківської системи, а також справедливе і ефективне надання послуг банківським споживачам. Банківський контроль займається головним чином безпекою і раціональною діяльністю окремих банків і забезпечує загальний і постійний нагляд за додержанням вимог відповідних законів і інструкцій.

Деякі урядові органи розрізняють відповідальність за контроль і за регулювання діяльності депозитних установ». [18, с. 232].

Отже, досліджуючи систему банківського нагляду слід підкреслити, що як банківський нагляд так і регулювання взаємопов'язані. В українській економічній науці необхідність банківського нагляду обґрунтовується особливим статусом банків в економіці країни, а також посиленням на «...забезпечення стабільності банківської системи та захист інтересів вкладників [30]», причому пояснення досить рідко виходить за межі цих тез. Проте, якщо будь-яка галузь економіки регулюється державою, повинно існувати економічне обґрунтування доцільності цього регулювання, оскільки будь-яка його форма є втручанням у свободу підприємництва.

Теоретично функції банків розглядають мінімум з двох позицій:

- з точки зору операцій, які здійснюють банківські установи;
- з точки зору особливостей здійснюваних банками операцій.

Виходячи з цих позицій, можна зазначити, що з функціональної точки зору банки потрібні державі та підприємствам для здійснення платежів, фінансування інвестицій і поточних витрат, проведення операцій з цінними паперами, вкладення тимчасово вільних коштів, інших операцій і відповідно домашнім господарствам – для проведення безготівкових розрахунків, мінімізації готівкових коштів, купівлі–продажу іноземної валюти, вкладення коштів (інвестиційні операції, пенсійне забезпечення), кредитування тощо. В

даному випадку головну роль грає не те, що банк здійснює окремо кожен з вище перелічених операцій, а те, що він поєднує усі ці операції.

Банківська діяльність спирається ще на дві важливі передумови: захист інтересів вкладників та стабільність банківської системи.

Необхідність захисту інтересів вкладників пов'язана з психологічними аспектами їх поведінки, які можуть призвести до паніки і відповідно до ланцюгових реакцій в банківській системі. Для банку немає нічого загрозового в тому, якщо один або декілька клієнтів вирішили розірвати з ним стосунки. Небезпека виникає саме тоді, коли велика кількість клієнтів банку втрачають до нього довіру і, таким чином, достроково закривають свої рахунки, що може призвести не тільки до банкрутства цього банку, але й виникнення ланцюгових реакцій, які розглянемо нижче і до банкрутства всієї банківської системи [19].

Забезпечення стабільності банківської системи, на наш погляд, можливе за допомогою чіткої системи банківського нагляду.

Банківський нагляд, за своєю суттю є функція спостереження за належним виконанням регулюючих обмежень щодо банківської системи з боку органів регулювання. Тож, суттєву підтримку банківського нагляду повинні надати моделі банківського регулювання які мають відповідати таким вимогам [20, С. 49]:

- вони повинні ґрунтуватися на теорії фінансового посередництва, тобто мають пояснювати, чому корисні фінансові посередники (банки) та відображати притаманні їм особливості;

- вони повинні моделювати для фінансового посередника виникнення ситуацій на ринку, які можуть спричинити втручання держави у банківські справи;

- моделі банківського регулювання мають дати відповідь, чи можна і яким чином запобігти масовому відтоку вкладів за допомогою регулятивних заходів, а також пояснити, наскільки ефективними були ці заходи і чи змогли

вони виправдати втручання державних регулятивних органів у банківську діяльність.

Дві останні вимоги відповідають звичайним вимогам до моделей регулювання сучасної економічної теорії: державне регулювання виправдане за наявності наступних факторів: ринкова система не в змозі виконувати притаманні їй функції, що може призвести до негативних наслідків в економіці; спроможність держави за допомогою наявних в неї інструментів дійсно покращити ситуацію.

Перша вимога необхідна лише для того, щоб охарактеризувати фінансового посередника, який є центральною фігурою у моделі. Це пояснюється тим, що функції банківських установ з часом змінюються, оскільки змінюється зовнішнє середовище, а тому потрібно щоразу по новому оцінювати можливості банківських установ, щоб результати моделі могли бути застосовані на практиці.

Завдання регулюючих органів полягає у тому, щоб захистити клієнтів банку від втрати довіри до банківської системи в цілому і таким чином запобігти ланцюговим реакціям у цій сфері. Важливим і досить впливовим фактором є ступінь поінформованості клієнтів банку, а тому необхідно враховувати наскільки достатнім є:

- обсяг інформації про стан платоспроможності банку;
- рівень захищеності прав клієнтів;
- ступінь важливості вкладів для кредиторів банку.

Банківські установи, що піклуються про формування іміджу стабільної, добре захищеної установи, не зацікавлені подавати своїм клієнтам в умовах жорсткої конкуренції правдиву інформацію про дійсний стан справ. Також це пов'язано з значними витратами, тому завдання подання інформації щодо стану банківських установ має бути покладене на органи регулювання.

Що стосується інституціональної побудови системи банківського регулювання та нагляду, то вона визначається особливостями історичного та економічного розвитку тієї чи іншої країни, традиціями і значною мірою

характером банківської системи. У більшості країн з ринковою економікою законодавчі й нормативні акти, що регламентують діяльність центрального банку, покладають на нього функцію регулювання банківської діяльності. Що стосується наглядової функції, то її, крім центрального банку, можуть виконувати різні спеціальні установи, створені під егідою міністерства фінансів, або підзвітні парламенту. Наприклад, у Німеччині та Японії створені наглядові структури під егідою міністерства фінансів, які тісно співпрацюють з центральним банком. Франція має три спеціальні структури під егідою Банку Франції і Міністерства фінансів та економіки — Комітет банківської регламентації, Комітет кредитних установ і Банківська комісія з розподілом регулятивно-наглядових повноважень між ними. Велика Британія теж має спеціалізовану організацію по нагляду за фінансовими посередниками, яка тісно співпрацює з центральним банком. Ще одним з прикладів структури нагляду, незалежної від центрального банку й уряду, є Федеральна корпорація страхування депозитів у США, підзвітна Конгресу. Крім того, в США існує чотири органи банківського контролю та нагляду, такі як: Управління контролера грошового обігу, Федеральна резервна система, Федеральна корпорація страхування депозитів, органи банківського нагляду штатів.

Втім, у деяких країнах функції як регулювання, так і нагляду виконує центральний банк. На наш погляд, такий підхід більше притаманний державам, які тільки починають створювати систему регулювання та нагляду, тобто для країн з перехідною економікою.

Таким чином, у світовій практиці існують різні моделі побудови системи банківського регулювання та нагляду, проте для всіх них дуже важливо, щоб регулятивно-наглядові органи мали всі необхідні повноваження для ефективного виконання поставлених перед ними завдань. Крім того, ці повноваження мають бути передбачені на законодавчому рівні.

Актуальним питанням в нагляді за діяльністю банківських інститутів залишається питання, пов'язані з правовою сферою. Створено значну

кількість законних і підзаконних актів, у відповідності з якими здійснюється регулювання. Одним з перших законів в Україні був закон «Про банки і банківську діяльність» від 20.03.91, на сьогодні виданий новий, суттєво змінений закон, що регулює банківську діяльність [21]. В наступні роки була видана ще низка законів: «Про господарські товариства» [22], «Про цінні папери та фондовий ринок» [23], «Про аудиторську діяльність» [24], «Про заставу» [25], «Про банкрутство» [26], «Про антимонопольний комітет України» [27], «Про Національний банк України» [34], інші. Цей перелік законів може бути доповнений іншими нормативними документами, право видання яких надано Президентові, Кабінету міністрів та Національному банку України. Однак, на сьогодні залишається чимало білих плям у банківському праві.

Таким чином ми дійшли висновку, що *банківське регулювання – явище, де об'єктом є діяльність банківських установ, а суб'єктами – органи державної влади, інші юридичні та фізичні особи, а також їх об'єднання, які створюють формальні та неформальні правила функціонування банків (правила гри).*

Важливим є розуміння того, що держава здійснює регулювання діяльності банківських інститутів не тільки тому, що непокоїться про стан справ у самій банківській системі, але й тому, що банківська система є важливим інструментом для впливу на всі економічні процеси в країні. Тобто цілями державного регулювання банківської діяльності є забезпечення стабільного розвитку банківської системи та захист вкладників, і насамперед фізичних осіб. В свою чергу ці цілі можна розглядати як проміжні, оскільки основною метою держави є стабільний, безперервний розвиток економіки.

На наш погляд, банківське регулювання це відповідна функція яка сьогодні полягає у розробці відповідних нормативів, визначенні процедури отримання новими банками ліцензій на здійснення банківської діяльності.

Банківський нагляд є складовою системи регулювання, яка виконує контролюючу функцію. Саме за допомогою нагляду можна мати уяву про

дійсний стан на грошово-кредитному ринку. Тому необхідно приділяти увагу саме процесу нагляду, бо від того, наскільки точно він відображає дійсність, залежить встановлення задач для грошово-кредитної політики та вибір інструментів для регулювання грошово-кредитного ринку, а значить, і банківської діяльності.

Банківський нагляд у широкому розумінні є системою, яку використовує уряд, щоб гарантувати стабільність фінансової системи, її безпеку.

Як стверджує Завгородній А.Г. - «**банківський нагляд** — 1) діяльність щодо створення ефективної системи захисту інтересів кредиторів і вкладників, оперативного реагування на події, які дестабілізують діяльність банківської установи; 2) контроль банку за використанням банківського кредиту» (28, С. 277, 376.).

Цікавою є визначення сутності діяльності наглядового органу з точки зору теорії права. Як визначає О.П. Орлюк, «**наглядовий орган** за своєю суттю не має відносин підлеглості із органом, за яким здійснюється нагляд. Наглядовий орган оцінює діяльність відповідної особи лише з позиції законності, але не доцільності, не втручаючись у його оперативну або іншу форму діяльності» (29, С. 158).

Натомість, **контроль** «передбачає, як правило, наявність відносин підлеглості між органом, що контролює, та особою, над якою здійснюється контроль, а також втручання в оперативну діяльність підконтрольної особи з метою усунення допущених порушень» (30, С. 240—268).

На наш погляд, виходячи із забезпечення реалізації принципів системності доцільно стверджувати, що кожен із органів в реалізації зазначених сфер діяльності повинен мати:

- організаційну структуру та керівництво;
- чітко визначену мету діяльності;
- програму або план дій;
- принципи та методи діяльності;

- механізми забезпечення виконання покладених на нього завдань

При цьому під банківським наглядом науковці пропонують розуміти діяльність, спрямовану на забезпечення банківської ліквідності та послаблення ризику банківських операцій, яка має на меті захист вкладників та посилення довіри суспільства до банківської системи і національної валюти. Таке ж визначення знаходимо в монографії «Методологічні складові ефективного розвитку банківського сектору економіки України» [31, с. 241].

Гері Гегенхаймер, представник The United States Agency for International Development (USAID), зазначає, що **“Нагляд”** означає процедуру постійного моніторингу... “Пруденційний нагляд” є спеціалізованим типом нагляду, який, за загальним правилом, належить до фінансових інститутів, передусім банків. Замість того, щоб просто створювати правила, які регулюють діяльність банків, підхід пруденційного нагляду розроблений для гарантування фінансової стабільності банків. Країни, що вдаються до пруденційного нагляду, здійснюють його двома шляхами:

- 1) гарантуючи те, що банки вчиняють діяльність з обмеження та контролю за ризиком;

- 2) гарантуючи те, що банківська діяльність здійснюватиметься особами, які відповідають критеріям порядності і чесності» [32, С. 4].

Адамик Б.П. говорить, що «нагляд за діяльністю банків здійснюється з метою забезпечення надійності та стійкості окремих банків та передбачає цілісний і неперервний нагляд за здійсненням банками своєї діяльності відповідно до діючого законодавства та інструкцій» [33, С. 174].

Науковці А.М.Мороз і М.Ф.Пуховкіна визначають, що «Банківський нагляд – особливий вид відомчого контролю, система моніторингу та активних упорядкованих дій, здійснюваних державою (в особі центрального банку чи уповноважених наглядових органів) з метою забезпечення дотримання комерційними банками та іншими фінансово – кредитними

установами законодавства та обов'язкових економічних нормативів» [34, С. 69].

Звідси можна визначити:

по – перше, нагляд за діяльністю банків здійснюється з метою забезпечення надійності та стійкості окремих банків та передбачає цілісний і безперервний нагляд за здійсненням банками своєї діяльності відповідно до діючого законодавства та інструкцій;

по – друге, нагляд представляє собою моніторинг процесів, які проходять в діяльності банківських установ.

Крім того, нагляд сам по собі не може існувати окремо від контролю за виконанням тих чи інших нормативних документів, які регламентують банківську діяльність. В кожній країні система нагляду побудована по-різному, враховуючи специфіку побудови як банківської системи, так і структури регулювання та умови, і специфіку розвитку ринкової економіки.

Висновки. На наш погляд, нагляд, регулювання та контроль за банківською системою мають, перш за все, визначатись та розумітись як сфери діяльності.

Відповідно, другою проблемою - є розробка зваженої системи координації дій органів, що мають реалізовувати відповідні функції та визначення їх підзвітності та відповідальності з метою забезпечення виконання покладених на них функцій.

Крім того, пропонуємо поняття «банківське регулювання» та «банківський нагляд» розуміти наступним чином.

1. Банківське регулювання – явище, де об'єктом є діяльність банківських установ, а суб'єктами – органи державної влади, інші юридичні та фізичні особи, а також їх об'єднання, які створюють формальні та неформальні правила функціонування банків (правила гри).

2. Банківський нагляд - це динамічна функція контролю з метою забезпечення надійності, стійкості та стабільності банківської системи, яка

адекватно реагує на порушення в банківській діяльності і своєчасно переоцінює наглядову політику і практику в світлі нових тенденцій або явищ.

Необхідним є теоретичний аналіз, пошук і розробка механізмів подальшої розбудови системи банківського нагляду в Україні, відповідний сучасним вимогам, що дозволить забезпечити динамічний розвиток банківської системи.

1. Качан О.О. Банківське право: Навч. посібник. — К.: Юрінком Інтер, 2000. — С. 37—38
2. Костюченко О.А. Банківське право: Підручник. — 3-е вид. — К.: А.С.К., 2003. — С. 52—61
3. Національний банк і грошово-кредитна політика: Підручник /За ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Мороза. — К.: КНЕУ, 1999. — С. 11—13
4. Ващишин А.М. Критика буржуазних теорій “регульованого капіталізму”. - Львів: Вища школа, 1974.- 178 с., с. 110.
5. Версаль Н.І. Передумови та проблеми регулювання банківської діяльності в Україні // Фінанси України. – 1999. - № 9. – с.32 - 34., с. 32 – 33.
6. Словник української мови. - К.: Наукова думка, Т. 8, 1977. - с. 480 - 481, с. 480 – 481.
7. Толковый словарь живаго великорусскаго языка Владимира Даля. - СПб. - М.: изд. М.О. Вольфа Т. 4, 1882. - с. 89, с. 89.
8. Александрова З.Е. Словарь синонимов русского языка. М.: Русский язык, 1975. - с. 467, с. 467.
9. Brockhaus-Enzyklopaedie: in 24 Bd - 18, voellig neubearbeitet, Auflage Mannheim: Brockhaus. – s. 209., с. 209.
10. Державне регулювання економіки в перехідний період: монографія / Бутенко А.І., Кучеренко В.Р. - Одеса: Градостроитель, 1999.- 116 с.
11. Государственное регулирование рыночной экономики. Научно -исследовательский экономический институт Минэк Украины. Сб. научных трудов. Под ред. В.Ф. Беседина, 1991. - 178 с., с. 4.
12. Экономическая энциклопедия. Политическая экономия. / Гл. ред. А. М. Румянцев. – М.: Советская энциклопедия, т. 3., 1979. – 624 с., с.624.
13. Тоффлер А. Футурошок. – СПб.: Лань, 1997. – 464 с., с. 225.
14. Версаль Н.І. Банківська система України: проблеми становлення та перспективи розвитку. Збірник тез доповідей міжнародної науково – практичної конференції. - Тернопіль: Економічна думка, 1998. – 85 с., с. 50.
15. Мельник А.Ф. Державне регулювання економіки перехідного періоду (світовий досвід і проблеми України). - Тернопіль, Збруч, 1995. – 180 с., с. 75.
16. Інструментарій економічної науки і практики. Ч.1. Гроші, банки і кредит. Учбово - довідковий посібник / О.В.Заєць, О.П. Осика, Т.І. Титова. - Луганськ: вид-во СУДУ, 1998. - 368 с., с. 47.
17. Финансы: Оксфордский толковый словарь. – М.: Весь мир, 1997. – 354 с., с. 354.
18. Контроль: інспектування, аудит, банківський нагляд: Монографія / В.С. Стельмах, А.О. Єпіфанов, І.В. Сало, М.А. Єпіфанова. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – 432 с.
19. Версаль Н.І. Банківська діяльність як об’єкт регулювання // Наукові праці НДФІ. – 2000. - № 12. – с. 65 – 73, с. 68.
20. Burghof, Hans–Peter. Eigenkapitalnormen in der Theorie der Finanzintermediation. - Berlin: Duncker & Humblot, 1998. – 331 s.

21. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III // [http:// www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
22. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII // [http:// www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
23. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV// [http:// www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
24. Про аудиторську діяльність: Закон України від 22.04.1993 № 3125-XII // [http:// www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
25. Про заставу: Закон України від 02.10.1992 № 2654-XII // [http:// www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
26. Про банкрутство: Закон України від 14.05.1992 № 2343-XII // [http:// www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
27. Про антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 № 3659-XII [http:// www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
28. Загородній А.Г. та ін. Фінансовий словник. — 4-е вид. випр. і доп. — К.: Знання, 2002. — С. 277, 376
29. Орлюк О.П. Банківська система України. Правові засади організації. — К.: Юрінком Інтер, 2003. — С. 158
30. Советское административное право / Под ред. П.Т. Василенкова. — М.: Юрид. лит., 1990. — С. 240—268
31. Єпіфанов А.О. Методологічні складові ефективного розвитку банківського сектору економіки України: Монографія. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. — 417 с.
32. Гегенхаймер Гері. Закон про комерційні банки: основні розділи та положення // Матеріали семінару “Закон про комерційні банки та його роль в забезпеченні умов ефективної банківської діяльності в Україні” (Україна, Пуща-Озерна, 4—5 червня 1999 р.). — К., 1999. — С. 4
33. Адамик Б.П. Національний банк і грошово-кредитна політика: Навчальний посібник. — Тернопіль:Карт-бланш, 2002. — 278 с. — С. 174.
34. Енциклопедія банківської справи України .- К.: Молодь. 2001 - 69 С
35. Закону України “Про Національний банк України” від 20. 05.1999 р. № 679-XIV [http:// www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)